

6^ο

Πανελλήνιο Συνέδριο

&

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Τόμος Α'

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Αθανάσιος Τριλιανός, Ιγνάτιος Καράμηνas

Κεντρικό Κτήριο Πανεπιστημίου Αθηνών (Πανεπιστημίου 30)
Φιλοσοφική Σχολή - Πανεπιστημιούπολη Ζωγράφου

Αθήνα, 5, 6 & 7 Δεκεμβρίου 2008

«... και να μάθεις απ' τους σπουδασμένους»:

Η διδασκαλία της εκπαιδευτικής έρευνας και τα όρια της αυτοεθνογραφίας

Αθανάσιος Βέρδης

Εισαγωγή σε πρώτο πρόσωπο

Η παρούσα εργασία διερευνά τα όρια της αυτοεθνογραφίας, σε σχέση με τις εμπειρίες του γράφοντος στη διδασκαλία του γνωστικού αντικειμένου «Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας». Μέσω ενός αυτοβιογραφικού κειμένου, το οποίο έχει τίτλο «Αφιξη στην Ιθάκη», ο συγγραφέας παρουσιάζει την αυτοεθνογραφία τόσο ως μέθοδο έρευνας όσο και ως αφηγηματικό είδος. Η αυτοεθνογραφία εντάσσεται στον ευρύτερο χώρο των ποιοτικών μεθόδων έρευνας, ενώ εξετάζεται η έννοια, η ιστορία της, καθώς και οι τελευταίες εξελίξεις γύρω από αυτήν. Ακολουθεί το αυτοβιογραφικό κείμενο.

Αφιξη στην Ιθάκη

Λίγους μήνες μετά από την εκλογή μου στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, μπήκα στο γραφείο που μου παραχωρήθηκε. «Να η Ιθάκη σου», είπα στον εαυτό μου. [...]

Κι έτσι ομολόγησα τα μικρά «αμαρτήματα» της διδακτικής μου τέχνης, μιας τέχνης που είχε αρκετά στοιχεία θεατρικής παράστασης. Θυμήθηκα πώς έκανα το βήμα προς τις ποιοτικές μεθόδους έρευνας και πώς δίδαξα ειδικό λογισμικό που αργότερα σκέφτηκα ότι δεν χρειαζόταν. Έχοντας υπόψη μου ότι οι κυρίαρχες αντιλήψεις για τη φύση της δουλειάς των εκπαιδευτικών επηρεάζουν το πλαίσιο και το περιεχόμενο των μαθημάτων στα παιδαγωγικά τμήματα (Pullin, 2004), καθώς και ότι οι ερευνητές των εκπαιδευτικών θεμάτων έχουν μια σχεδόν ερωτική σχέση με τα ποσοτικά δεδομένα (Cohran-Smith, 2005), ήξερα καλά ότι η διδασκαλία ποιοτικών μεθόδων έρευνας δεν θα ήταν εύκολη. [...]

Ως διδακτικό εγχειρίδιο προτιμούσα να χρησιμοποιώ το βιβλίο της Νότας Κυριαζή *Η Κοινωνιολογική Έρευνα* (2002) γιατί μου έδινε την ελευθερία να φέρνω στην αίθουσα διδασκαλίας παραδείγματα από δημοσιευμένες έρευνες. Όταν φτάναμε στις ποιοτικές μεθόδους, χρησιμοποιούσα κάποια κεφάλαια και από τα *Τεκμήρια ζωής* του Plummer (2000), σε μετάφραση της Χαράς Λιαναντονακή από την πρωτότυπη έκδοση του 1983. Ενθάρρυνα τους φοιτητές να διαβά-

ζουν τις *Ιστορίες Ζωής* του Τσιώλη (2006), ενώ χρησιμοποιούσα κείμενα από το *Αναπνέοντας Κιμωλία* των Αθανασιάδη & Ζελίτη (1996), καθώς και πολλά κείμενα από το περιοδικό *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*. [...]

Ως προς το εργασιακό καθεστώς, εργαζόμουν με βάση το Προεδρικό Διάταγμα 407 του 1980. Προσπάθησα να εκλεγώ πολλές φορές. [...] Θυμάμαι ότι πάντα υπήρχε μεγάλος προβληματισμός ανάμεσα στους εκλέκτορες ως προς τη φύση του γνωστικού αντικειμένου. Πράγματι, μεταξύ ερευνητών διαφόρων ειδικοτήτων και γνωστικών αντικειμένων δεν ήταν εύκολο να καταλήξει κανείς σε ένα ασφαλές συμπέρασμα σχετικά με τα προσόντα αυτού που θα ερχόταν ως ειδικός περί μεθόδων έρευνας. Πού βρίσκεται η ισορροπία μεταξύ ποσοτικών και ποιοτικών μεθόδων; Τι είδους στατιστική και πόσο μαθηματικό υπόβαθρο χρειαζόμαστε; Τι είναι αυτό που κάνει μια έρευνα «εκπαιδευτική»; Τέτοιοι προβληματισμοί είναι ικανοί να κάνουν τα πόδια των υποψηφίων να τρέμουν, ιδιαίτερα όταν αποτυπώνονται στα πρακτικά των συνεδριάσεων των εκλεκτορικών σωμάτων. [...]

Έτσι, στράφηκα ως προς το ποσοτικό κομμάτι του γνωστικού μου αντικειμένου προς τη στατιστική του Bayes (βλ. Bellhouse, 2004), τη μελέτη του μεγέθους της επίδρασης (βλ. Verdis & Kribeni, 2005), καθώς και τη πιθανότητα επαλήθευσης εναλλακτικών ερευνητικών υποθέσεων στην έρευνα (βλ. Killeen, 2005). [...] Η κουβέντα έφυγε γρήγορα από τα εισαγωγικά και πέρασε στις σχέσεις εξουσίας στις συνεντεύξεις και τους διαλόγους (βλ. Kvale, 2006), καθώς και στην αυτοαποκάλυψη του ερευνητή κατά τη θεραπευτική συνέντευξη (βλ. Στυλιανούδη, 2002). Αν και οι περισσότερες εργασίες που επέβλεπα βασίζονταν σε ερωτηματολόγια και κλίμακες Likert, χαιρόμουν όταν έπειθα φοιτητές και φοιτήτριες να βασίζονται τις εργασίες τους σε λίγες αλλά χρονικά εκτεταμένες και «εις βάθος» (βλ. Kvale, 1996) συνεντεύξεις. [...]

Το φθινοπωρινό αεράκι μου δρόσιζε το πρόσωπο. Άφησα το γραφείο του Κώστα Καββαδία γεμάτος με επιθυμία να γράψω ένα αυτοβιογραφικό κείμενο. Η θεωρία υπήρχε από καιρό στο *Handbook of Qualitative Research* (Denzin & Lincoln, 2000). Αν και δεν είχα πεισθεί ούτε για τις υποτιθέμενες περιόδους της ποιοτικής έρευνας (ο. π.) ούτε για τη θέση μου ως ερευνητή μέσα σε αυτές, ξανάδιάβασα το κεφάλαιο των Ellis και Bochner (2000) για την αυτοεθνογραφία. Τώρα είχα το υλικό και τη θεωρία για την αφήγησή του. Το ίδιο βράδυ άρχισα να γράφω την *Ιθάκη*.

Η έννοια της αυτοεθνογραφίας

Στην *Ιθάκη* που παρουσιάσαμε πιο πάνω, περιγράφονται καταστάσεις και συναισθήματα που μόνο ο συγγραφέας είναι σε θέση να γνωρίζει, λόγω της θέσης του. Αν το απόσπασμα της *Ιθάκης* ήταν μεγαλύτερο, θα ερχόμασταν σε επαφή με την προσπάθεια του συγγραφέα να εντάξει τις προσωπικές του εμπειρίες σε ένα ευρύτερο πλαίσιο που αφορά τη διδασκαλία της εκπαιδευτικής έρευνας. Αυτή ακριβώς είναι η αυτοεθνογραφία (autoethnography): μια μορφή ποιοτικής έρευνας, στην οποία ο ερευνητής γράφει σε πρώτο πρόσωπο τις εμπειρίες του και προσπαθεί, μέσα από «πολλαπλά επίπεδα συνειδητότητας» (βλ. Ellis, 2004: 28), να συνδέσει το προσωπικό του βίωμα με ένα ζήτημα ευρύτερου επιστημονικού ενδιαφέροντος.

Η αυτοεθνογραφία μοιάζει πολύ με αυτοβιογραφία. Άλλες φορές μοιάζει με προσωπική αφήγηση, δημοσιογραφία ή ακόμα και μυθιστόρημα. Δεν υπάρχει ένας τύπος γραφής για τον οποίο να λέμε «αυτή είναι η αυτοεθνογραφία». Ο Walford (2004) αναφέρει ότι από τη γέννηση της αυτοεθνογραφίας έως σήμερα έχουν χρησιμοποιηθεί συγγενείς όροι, οι οποίοι αναφέρονται σε «προσωπικές αφηγήσεις», «εξιστόρηση προσωπικών εμπειριών», «πρωτοπρόσωπες καταγραφές», «εθνογραφικές μικροαφηγήσεις», «αυτοπαρατήρηση», «προσωπική εθνογραφία», «κοινωνιοαυτοεθνογραφία» και «προσωπική γραφή». Από ιστορική άποψη ο όρος «autoethnography» χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον David Hayano (1979), έναν Αμερικανό ανθρωπολόγο, ο οποίος, ως επαγγελματίας παίκτης του πόκερ, κατάνεψε τις προσωπικές του εμπειρίες στο βιβλίο του *Poker Faces* (Hayano, 1983).

Όπως αναφέραμε στην *Ιθάκη*, η αυτοεθνογραφία έγινε γνωστή στην επιστημονική κοινότητα μέσα από τις σελίδες του συλλογικού τόμου *Handbook of Qualitative Research* (Denzin & Lincoln, 2000). Στον τόμο αυτόν, δύο πανεπιστημιακοί δάσκαλοι στο γνωστικό αντικείμενο της επικοινωνιολογίας από το University of South Florida των Η.Π.Α., η Carolyn Ellis και ο Arthur Bochner, συμμετείχαν στον τόμο των Denzin & Lincoln (2000) με το κεφάλαιο «Autoethnography, personal narrative, reflexivity» (Ellis & Bochner, 2000). Η Ellis (1997) ήταν εκείνη που εισήγαγε στη βιβλιογραφία τον όρο «evocative» (υποβλητική) αυτοεθνογραφία. Με το επίθετο «υποβλητική» η συγγραφέας αναφερόταν σε μια αυτοεθνογραφική γραφή που βρίσκεται στο όριο του να θεωρηθεί λογοτεχνία και που περιέχει τόσες πολλές και εκτενείς περιγραφές προσωπικών συναισθημάτων και ψυχικών καταστάσεων, ώστε να μπορεί να θεωρηθεί δημόσια εξομολόγηση ή ψυχοθεραπεία. «Η καλή αυτοεθνογραφία είναι αληθινή, τρωτή, υποβλητική και θεραπευτική», θα γράψουν οι Ellis & Bochner (2004: 135) στο βιβλίο *Ethnographic I*.

Τα δύο τελευταία χρόνια ο χώρος της αυτοεθνογραφίας βρίσκεται σε περίοδο ανακατατάξεων. Ο Leon Anderson (2006), καθηγητής κοινωνιολογίας στο Πανεπιστήμιο του

Ohio, εισήγαγε μέσα από τις σελίδες του περιοδικού *Journal of Contemporary Ethnography* τον όρο «αναλυτική (analytic) αυτοεθνογραφία». Ο Anderson (ο. π.) προσπάθησε να απομακρύνει την αυτοεθνογραφία από τους συναισθηματισμούς και τη λογοτεχνική γραφή της σχολής Ellis & Bochner και να διεκδικήσει τη χαμένη κοινωνιολογική ταυτότητα της μεθόδου αυτής. Η εν λόγω διεκδίκηση έγινε μέσω μιας προσπάθειας ώστε η αυτοεθνογραφία να συνδεθεί με τη γραμμή της αρχικής κοινωνιολογικής Σχολής του Σικάγου καθώς και με τις κοινωνιολογικές Σχολές που τη διαδέχθηκαν. Έγινε επίσης προσπάθεια ώστε η αντιπροσώπευση του συγγραφέα στο κείμενο να μετατεθεί προς μια περισσότερο «επιστημονική» και ρεαλιστική περιοχή.

Σε πρακτικό επίπεδο, ο Anderson (2006) παρουσίασε πέντε σημαντικά στοιχεία της νέας αυτής μορφής αυτοεθνογραφίας: (α) ο αφηγητής θα πρέπει να είναι πλήρως ενταγμένος στον κόσμο για τον οποίο γράφει, (β) θα πρέπει να διαθέτει το στοιχείο του αναστοχασμού, (γ) να είναι ορατός μέσα στο κείμενο, (δ) να παίρνει πληροφορίες από πολλές πηγές πλην του εαυτού του και (ε) να αναλύει θεωρητικά τις εμπειρίες του. Η αυτοεθνογραφία του Anderson κέρδισε την υποστήριξη του Vryan (2006), ο οποίος ζήτησε την επέκταση και ενδυνάμωση του νέου είδους. Η αναλυτική εθνογραφία, όμως, έγινε και αντικείμενο κριτικής από τους Ellis και Bochner (2006). Ο Denzin (2006), δεσπίζουσα μορφή ανάμεσα στους εκπροσώπους της ποιοτικής έρευνας, θα απορρίψει κάθε σύνδεση της αυτοεθνογραφίας με τη Σχολή του Σικάγου. «Εδώ χωρίζουν οι δρόμοι μας» θα γράψει χαρακτηριστικά (ο. π.: 422), αναφερόμενος στην αυτοεθνογραφία του Anderson (2006).

Ανεξαρτήτως από τη μορφή της αυτοεθνογραφίας και τη διαμάχη σε θεωρητικό επίπεδο, οι σχετικές δημοσιεύσεις πληθαίνουν. Αυτοεθνογραφικά κείμενα δημοσιεύονται σε έναν αριθμό έγκυρων επιστημονικών περιοδικών ποιοτικής έρευνας. Κυρίως, όμως, δημοσιεύονται στο περιοδικό *Qualitative Inquiry*, το οποίο εκδίδεται από τον εκδοτικό οίκο Sage και στου οποίου την επιστημονική επιτροπή δεσπάζουν οι επιμελητές του *Handbook of Qualitative Research*, στο οποίο αναφερθήκαμε προηγουμένως. Ο Pelias (2003) δημοσίευσε τη αυτοεθνογραφική του μελέτη "The academic tourist". Αυτοεθνογραφικά για τις εμπειρίες της ως μαύρης μαθήτριας στο Πανεπιστήμιο του Τέξας γράφει η Gatson (2003). Στη διδακτορική του διατριβή στο Πανεπιστήμιο του Τέξας, ο Dethloff (2005) γράφει για τις εμπειρίες του ως διευθυντή δευτεροβάθμιου σχολείου στις Η.Π.Α. Στην Ευρώπη, ο Walford, διευθυντής μεταπτυχιακού προγράμματος στη μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, γράφει για τις εμπειρίες του ως κοσμήτορα στο εν λόγω πανεπιστήμιο (Walford, 2004). Αυτοεθνογραφικά κείμενα υπογράφουν επίσης οι Holt (2003), Humphreys (2005), Borochowitz (2005) και Leitch (2006). Στην Ελλάδα, τα κείμενα στο Αναπνέοντας Κιμωλία (Αθανασιάδης & Ζελίτης, 1996) θα μπορούσαν να θεωρηθούν αυτοεθνογραφικά. Ο Χρηστάκης (2002) περιγράφει τη δια-

ντίδραση με τους μουσικούς της ανεξάρτητης ροκ σκηνής στην Ελλάδα, χωρίς όμως να αυτοεξομολογείται στο κείμενό του.

Τα όρια της αυτοεθνογραφικής αφήγησης

Ο Adams (2008) θέτει τρία ερωτήματα σε σχέση με τη δεοντολογία της αφήγησης: (α) ποιος έχει το προνόμιο να αφηγείται, (β) ποιος είναι ο ρόλος του μέσου ως προς τη κατασκευή και την αναπαράσταση της ζωής των ανθρώπων και (γ) ποιες καταστάσεις μπορούν (και πώς μπορούν) να επηρεάσουν την αφήγηση ή ακόμα και να οδηγήσουν στην αποσιώπηση και τη συγκάλυψη των γεγονότων.

Ως προς το πρώτο ερώτημα, ο Adams (2008) αναφέρει ότι αυτοί που κατέχουν τη τέχνη της αφήγησης ή έχουν πρόσβαση στα επιστημονικά περιοδικά, στους εκδότες και στα συνέδρια, έχουν τελικά το προνόμιο να αφηγούνται τις ζωές των άλλων, χωρίς να φοβούνται ότι κάποιοι που τυχόν θίγονται θα τους απαντήσουν (τουλάχιστον όχι στο ίδιο μέσο ή στο ίδιο κοινό). Στην *Αφιξη στην Ιθάκη*, ο συγγραφέας αναφέρεται σε μέλη της πανεπιστημιακής κοινότητας, τα οποία θα μπορούσαν θεωρητικά να παρουσιάσουν τη δική τους αφήγηση σε συνέδρια και επιστημονικά περιοδικά.

Ως προς το δεύτερο κριτήριο, ο Richardson (1990, στο Adams, 2008: 120) γράφει ότι «ο τρόπος που γράφουμε επηρεάζει το περιεχόμενο όσων γράφουμε». Ο Adams (2008) προσθέτει ότι ο τρόπος που αναμένεται από τους άλλους να παρουσιάσουμε το γραπτό μας επηρεάζει το περιεχόμενο του γραπτού μας. Για να θυμηθούμε τη γνωστή ρήση των McLuhan & Fiore (1967), «το μέσο είναι το μήνυμα». Έτσι, ένας ερευνητής εκπαιδευτικών θεμάτων δύσκολα θα αφηγηθεί τη ζωή του σε πρώτο πρόσωπο.

Το τρίτο κριτήριο του Adams (2008) αναφέρεται στην αυτολογοκρισία του αφηγητή, η οποία «είναι η χειρότερη μορφή λογοκρισίας», σύμφωνα με τον Andersen, (2005, στο Adams, 2008: 179). Πράγματι, αυτός που γράφει αυτοβιογραφικά θα αποσιωπούσε πράγματα που ενδεχομένως θα έβλαπταν την προσωπική του εξέλιξη και προκοπή, ενώ αντίθετα θα αποκάλυπτε πράγματα που θα ήθελε να αποκαλυφθούν από προσωπικό συμφέρον και μόνο.

Τέλος, η αυτοεθνογραφία, όπως κάθε άλλος τύπος ποιοτικής έρευνας, απαιτεί ακριβείς καταγραφές γεγονότων, σχολαστική τήρηση αρχείου και έντιμη ανάλυση των στοιχείων που προκύπτουν (Hammersley, 1990). Ειδικά για την αυτοεθνογραφία, σημαντικό ρόλο ως προς την εγκυρότητά της παίζει και το στοιχείο της μνήμης του συγγραφέα, καθώς απαιτείται προσπάθεια εκ μέρους του ώστε η μνήμη του να μην είναι επιλεκτική ή παραμορφωτική (Hunt & Junco, 2006).

Επίλογος

Η Preissle (2006) έχει παρομοιάσει τον κόσμο της ποιοτικής έρευνας με την Iroquois Confederacy, δηλαδή τη χαλαρή συμμαχία πέντε φυλών ιθαγενών της Βόρειας Αμερικής γύρω στο 1525. Πράγματι, όσοι και όσες διεξάγουν ποιοτικές έρευνες στην εκπαίδευση έχουν διαφορετικές θεωρητικές αφετηρίες και μπορεί να προέρχονται από πολλές επιστήμες. Ενώνονται, όμως, με μια χαλαρή συμμαχία-συνεννόηση, η οποία βασίζεται στον αλληλοσεβασμό και την αποδοχή. Αυτή η αποδοχή επεκτείνεται και στο «άλλο» στρατόπεδο, το «ποσοτικό», αφού οι ποιοτικοί ερευνητές εντάσσουν στατιστικά στοιχεία στις εργασίες τους. Πράγματι, η ποιοτική έρευνα έχει να κάνει με τον διαντίδραση του ερευνητή με τον «άλλον» και όχι τόσο με τη φύση των δεδομένων.

Από όσα αναφέραμε, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι η αυτοεθνογραφία είναι τόσο μια μέθοδος ποιοτικής έρευνας όσο και ένα προϊόν ποιοτικής έρευνας. Η αυτοεθνογραφική έρευνα είναι χρήσιμη γιατί μέσω αυτής ο συγγραφέας συνδέει το προσωπικό του βίωμα με κάτι που ενδιαφέρει την εκπαιδευτική κοινότητα⁴ βοηθώντας τους αναγνώστες να γνωρίσουν καταστάσεις ζωής άλλων ανθρώπων και να μεταφέρουν (αλλά όχι να γενικεύσουν) κάποιες από τις καταστάσεις αυτές στις δικές τους προσωπικές περιστάσεις. Θα άξιζε να ολοκληρωθεί και να δημοσιευτεί η *Αφιξη στην Ιθάκη*;

Από επιστημονική άποψη, η απάντηση στην παραπάνω ερώτηση είναι μάλλον αρνητική. Ο συγγραφέας, αν και συνδέει το προσωπικό του βίωμα με θέματα ευρύτερου επιστημονικού ενδιαφέροντος, δεν φαίνεται να προωθεί τις ιδέες του σε ένα υψηλότερο επίπεδο κοινωνιολογικής ανάλυσης. Αυτό που προωθείται στην *Ιθάκη* είναι απλώς η συζήτηση περί αυτοεθνογραφίας. Ίσως λοιπόν μια εμπλουτισμένη *Ιθάκη* να μπορούσε να είναι η αυτοεθνογραφία κάποιου που αποφασίζει να γράψει για αυτοεθνογραφία. Στην *Ιθάκη* φαίνεται αυτό που η Ann Oakley (1979), εκπρόσωπος της φεμινιστικής έρευνας, έχει παλαιότερα υποστηρίξει: κάθε ακαδημαϊκή αναζήτηση έχει ισχυρή και άμεση σχέση με την ζωή του ερευνητή (ο. π.). Η *Ιθάκη* δείχνει απλώς πώς τα προσωπικά δράματα δίνουν ιδέες, οι οποίες με τη σειρά τους γεννούν βιβλία και έρευνες.

Βιβλιογραφία

- Adams, T. (2008). A review of narrative ethics. *Qualitative Inquiry*, 14(2), 175-94.
Αθανασιάδης, Χ. & Ζελίτης, Θ., (1996 Επιμ.). *Αναπνέοντας κιμωλία: γραφές εκπαιδευτικών*. Αθήνα: Σαββάλας.
Andersen, K. (2005). *Recovering the civic culture: the imperative of ethical communication*. Boston: Alyn & Bacon.

- Anderson, L. (2006). Analytic autoethnography. *Journal of Contemporary Ethnography* 35(4), 373-95.
- Bellhouse, D. (2004). The reverend Thomas Bayes, FRS: a biography to celebrate the tercentenary of his birth, *Statistical Science*, 19 (1). 3-43.
- Borochowitz, D.Y. (2005). Teaching a qualitative research seminar on sensitive issues: an autoethnography. *Qualitative Social Work*, 4(3) 347-62.
- Cohran-Smith, M. (2005). The new teacher education: for better or for worse? *Educational Researcher*, 34(7), 3-17.
- Denzin, N. (2006). Analytic autoethnography, or déjà vu all over again. *Journal of Contemporary Ethnography*, 35(4), 419-28.
- Denzin, N. & Lincoln, Y. (2000). *Handbook of Qualitative Research*. London: Sage.
- Dethloff, C. (2005). *A principal in transition: an autoethnography*. Unpublished Ph.D. Dissertation. Office of graduate studies, Texas A&M university
- Ellis, C. (1997). Evocative autoethnography: writing emotionally about our lives. In *Representation and the text: re-framing the narrative voice*, edited by Tiemeij, William & Lincoln, Yvona, 115-42. Albany, NY: State University of New York.
- Ellis, C. & Bochner, A. (2000). Autoethnography, personal narrative, reflexivity. Researcher as subject. In *Handbook of Qualitative Research*, edited by Denzin, Norman & Lincoln, Yvona, 733-68. Thousand Oaks: CA: Sage.
- Ellis, C. (2004). *The ethnographic I: a methodological novel about autoethnography*. Newbury Park, CA: Altamira Press.
- Ellis, C. & Bochner, A. (2006). Analyzing analytic autoethnography: an autopsy. *Journal of Contemporary Ethnography*, 35(4), 429-49.
- Gatson, S. (2003). On being amorphous: autoethnography, genealogy, and a multiracial identity. *Qualitative Inquiry*, 9(1), 40-48.
- Hammersley, M. (1990). *Reading ethnographic research*. London: Longman.
- Hayano, D. (1979). Auto-ethnography: paradigms, problems, and prospects. *Human Organization*, 38, 113-20.
- Hayano, D. (1980). *Poker faces: the life and work of professional card players*. University of California Press.
- Holt, N. (2003). Representation, legitimation, and autoethnography: an autoethnographic writing story. *International Journal of Qualitative Methods*, 2(1). Retrieved on 2 August, 2008 from http://www.ualberta.ca/~iiqm/backissues/2_1final/html/holt.html.
- Humphreys, M.I (2005). Getting personal: reflexivity and autoethnographic vignettes. *Qualitative Inquiry*, 11(6), 840-60.
- Hunt, S. & Junco, N. (2006). Introduction to two thematic issues: defective memory and analytical autoethnography. *Journal of Contemporary Ethnography*, 35(4), 371-72.
- Killeen, P.r (2005). An alternative to null hypothesis significance tests. *Psychological Science*, 16, 345-53.

- Κυριαζή, Ν. (2002). *Η κοινωνιολογική έρευνα: κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Kvale, S. (2006). Dominance through interviews and dialogs. *Qualitative Inquiry*, 12(3), 480-500.
- Kvale, S. (1996). *Interviews: an introduction to qualitative research interviewing*. Thousand Oaks CA: Sage.
- Leitch, R. (2006). Outside the spoon drawer, naked and skinless in search of my professional self esteem: the tale of an "academic pro". *Qualitative Inquiry*, 12(2), 353-64.
- McLuhan, M. & Fiore, Q. (1967). *The medium is the message*. New York: Bantam Books.
- Oakley, A. (1979). *From here to maternity: becoming a mother*. Harmondsworth: Penguin.
- Pelias, R. (2003). The academic tourist: an autoethnography. *Qualitative Inquiry*, 9(3), 369-73.
- Plummer, K. (2000). *Τεκμήρια ζωής: εισαγωγή στα προβλήματα και τη βιβλιογραφία μιας ανθρωπιστικής μεθόδου*. Μπφ. Λιαναντωνάκη, Χαρά. Αθήνα: Gutenberg.
- Preissle, J. (2006). Envisioning qualitative inquiry: a view across four decades. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 19, 685-95.
- Pullin, D. (2004). Accountability, autonomy and academic freedom in educator preparation programs. *Journal of Teacher Education*, 55(4), 300-12.
- Στυλιανούδη, Μ. (2002). Η θεραπευτική διάσταση της συνέντευξης. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 107, 83-94.
- Τσιώλης, Γ. (2006). *Ιστορίες ζωής και βιβλιογραφικές αφηγήσεις: η βιογραφική προσέγγιση στην κοινωνιολογική ποιοτική έρευνα*. Αθήνα: Κριτική.
- Richardson, L. (1990). Narrative and sociology. *Journal of Contemporary Ethnography*, 19(1), 116-35.
- Verdis, A. & Krimbani, M. (2005). Beyond statistical testing: the publication and use of effect size indices in contemporary psychological and educational research. Paper presented at the 25th Colloquium of the International School Psychology Association (ISPA), held in Athens 13 – 17 of July 2005.
- Vryan, K. (2006). Expanding analytic autoethnography and enhancing its potential. *Journal of Contemporary Ethnography*, 35(4), 405-09.
- Walford, G. (2004). Finding the limits: autoethnography and being an Oxford University proctor. *Qualitative Research*, 4(3), 403 - 17.
- Χρηστάκης, Ν. (2002). Ο ερευνητής, οι νέοι και οι άλλοι: ερωτήματα με αφορμή μια έρευνα με τους νέους. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 107, 47-60.

Summary

This article discusses autoethnography in relation to current author's experience as a lecturer on educational research methodology. An autobiographical narration "Arrival in

Ithaca" is followed by theoretical sections in which the author considers the nature of autoethnography and presents its "evocative" and "analytic" form. The article concludes with a discussion of the ethical and narrative limits of autoethnography as a research method and as a research product.

Αθανάσιος Βέρδης

Λέκτορας Εκπαιδευτικής Έρευνας και Αξιολόγησης,
Τμήμα Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής-Ψυχολογίας
της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών

Ξενοφώντος 1, Ελευσίνα, 192 00

Τηλ. 2105543201, 6977714451

e-mail: oxoniana@gmail.com